

ontwikkeling ligt als recht doet aan de gevoelens van verbondenheid die in de loop der eeuwen zijn gegroeid.'

De definitieve verklaring werd in de laatste weken voor de bevrijding in de illegale opiniebladen opgenomen. Over de ondertekening was veel te doen geweest, doordat Drees er op had aangedrongen dat ook de sociaal-democratische illegale bladen *Paraat* en *De Baanbreker* zouden worden uitgenodigd, haar te ondertekenen – de meerderheid van de Contact-Commissie, constaterend dat beide bladen pas laat in de bezettingstijd waren begonnen te verschijnen, wees dat denkbeeld af en de voor de ondertekening vastgestelde formule luidde tenslotte: 'De commissie, samengesteld uit *De Bevrijding*' (het illegale blad der Indonesische studenten), '*De Geus, Je Maintiendrai, Trouw, Vrij Nederland* en *De Waarheid*, in opdracht van de gezamenlijke verzetsbewegingen in Nederland.' Was het toeval of opzet dat de volgorde waarin die zes bladen werden genoemd, in *Trouw* werd omgedraaid? Wij weten het niet; in elk geval stond daarin *De Waarheid* voorop. Het zou kunnen zijn dat de redactie van *Trouw* aldus had willen onderstrepen dat ook het communistische illegale blad een verklaring had ondertekend waarin niet werd aangedrongen op de onafhankelijkheid van Indonesië.

Slot

Het is, menen wij, een belangrijke politieke worsteling geweest die zich van begin juli '44 tot eind april '45 aan de toppen van de illegaliteit heeft afgespeeld. Wie die worsteling heeft verloren, is duidelijk: de linkersectie. Er werd namelijk om te beginnen het denkbeeld afgewezen dat de Contact-Commissie, waarin de linkersectie alleen stond, als zodanig geen standpunten zou mogen innemen; vervolgens werd het denkbeeld afgewezen dat de georganiseerde illegaliteit na de bevrijding gedurende geruime tijd rechtstreeks staatkundige invloed zou hebben – uiteindelijk kwam vast te staan dat die invloed slechts zou kunnen worden uitgeoefend zolang er een Nationale Adviescommissie was: direct door de adviezen van die commissie, indirect doordat zij het zou zijn die aanbevelingen zou doen voor de aanvulling van de oude Staten-Generaal. Welnu, de groep van *De Waarheid* stelde oorspronkelijk voor dat de Nationale Adviescommissie voor drie-kwart uit de illegaliteit, voor één kwart uit de kringen van het Vaderlands Comité zou worden gevormd